

**KEBERKESANAN ILMU WAQAF DAN IBTIDĀ' DALAM
PEMBACAAN AL-QUR'ĀN: KAJIAN DALAM SURAH AN-NISA'
TERHADAP MAHASISWA PROGRAM TAHFIZ AL-QUR'ĀN
DAN PENGAJIAN QIRAAT, UNISHAMS.**

NUR ASILAH BINTI YUSOF

Sarjana Pengajian Al-Quran

Kulliyyah Usuluddin dan Sains Al-Quran

**UNIVERSITI ISLAM ANTARABANGSA SULTAN
ABDUL HALIM MU'ADZAM SHAH
(UniSHAMS)**

2022/1444H

**KEBERKESANAN ILMU WAQAF DAN IBTIDĀ' DALAM
PEMBACAAN AL-QUR'ĀN: KAJIAN DALAM SURAH AN-NISA'
TERHADAP MAHASISWA PROGRAM TAHFIZ AL-QUR'ĀN
DAN PENGAJIAN QIRAAT, UNISHAMS.**

**NUR ASILAH BINTI YUSOF
M1510854M07**

**Disertasi Diserahkan kepada
Universiti Islam Antarabangsa Sultan Abdul Halim
Mu'adzam Shah (UniSHAMS),
Sebagai Memenuhi Keperluan
Sarjana Pengajian Al-Quran**

PENGHARGAAN

Setinggi tinggi kesyukuran dipanjatkan kehadiran Allah SWT kerana dengan limpah rahmat-Nya, dapat juga saya menyiapkan disertasi ini. Selawat dan salam diucapkan ke atas junjungan besar Nabi Muhammad SAW, keluarga dan para sahabatnya.

Di kesempatan ini saya ingin mengucapkan setinggi -tinggi penghargaan kepada al-Fāḍil Ustaz Muhamad Zahir bin Othman selaku penyelia saya, yang tidak pernah jemu memberi nasihat, bimbingan dan tunjuk ajar dalam menyiapkan disertasi ini. Ucapan terima kasih buat Profesor Madya Dr. Mohd Sholeh Bin Sheh Yusuff, selaku Dekan Kulliyah Usuluddin Dan Sains Al-Quran pada ketika saya sedang menyelesaikan penulisan saya ketika itu. Jutaan terima kasih saya ucapkan kepada Dr. Ali Omar selaku Timbalan Dekan Siswazah yang sentiasa memberi nasihat dan semangat untuk saya menyiapkan penulisan ini dengan jayanya.

Ucapan terima kasih yang tidak terhingga buat suami Mawardi bin Mahadzir yang sentiasa memberi semangat, sokongan, dan dorongan serta tidak dilupakan juga kepada abah En. Yusof Bin Abdullah dan mak Puan Norani binti Hassan, ahli keluarga, serta anak-anak halaqah tasmik yang banyak membantu memberikan idea dan buah fikiran dalam menyiapkan penulisan ini.

Akhir sekali, jutaan terima kasih diucapkan semua kakitangan Kulliyah Usuluddin dan Sains Al-Quran serta pelajar program Pengajiann Tahfiz dan Al-Qiraat yang telah memberikan kerjasama yang baik sepanjang penyelidikan ini dijalankan serta kepada kakitangan Pusat Pengurusan Siswazah yang terlibat secara langsung ataupun tidak dalam usaha saya menyiapkan penyelidikan ini. Sesungguhnya Allah SWT sahaj yang dapat membalas jasa baik kalian, mudah-mudahan kalian sentiasa dilimpahi reda Allah dan sentiasa di bawah lembayung rahmat-Nya. Amin.

ABSTRAK

Waqaf dan ibtida' adalah disiplin penting dalam pengajian ilmu tajwid al-Qur'an. Penguasaan dalam disiplin dan memiliki kefasihan bacaan menjadi suatu kemestian kepada setiap mahasiswa Program Pengajian Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat yang ingin memahami, menghayati serta menghafaz al-Qur'an. Namun demikian tahap penguasaan mereka dalam waqaf dan ibtida' sangat membimbangkan. Kesalahan dalam waqaf dan ibtida' akan memberi implikasi negatif kepada penyimpangan makna pemahaman al-Qur'an yang sebenar. Kajian ini menitikberatkan tentang bagaimana ilmu waqaf dan ibtida' ini dapat diterapkan dalam pembacaan harian dan mengenalpasti tahap kebersanan ilmu waqaf dan ibtida' dalam pembacaan mahasiswa serta menganalisis faktor-faktor yang menjadi penyebab akan permasalahan waqaf dan ibtida' para mahasiswa Program Pengajian Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat, Universiti Islam Antarabangsa Sultan Abdul Halim Mu'adzam Shah, Kuala Ketil, Kedah. Bentuk kajian ini merupakan kajian kuantitatif di mana pengkaji menggunakan instrumen pemerhatian dan pengamatan, digunakan sebagai mengumpulkan data serta menganalisis data tersebut dan menginterpretasikan hasilnya dalam kajian ini untuk mendapatkan kesimpulan. Dapatan kajian menunjukkan sebahagian besar mahasiswa masih mengalami masalah pengetahuan yang kurang jelas dalam mengenali ilmu waqaf dan ibtida'. Hal ini disebabkan faktor tertinggi ketidakfahaman mereka dalam ilmu ini adalah disebabkan para mahasiswa tidak didedahkan dengan ilmu waqaf dan ibtida' secara lebih terperinci serta kurang memahami konsep waqaf dan ibtida' dengan baik. Para mahasiswa ini memerlukan pemantapan dan penambahbaikan dalam penguasaan mereka dalam ilmu waqaf dan ibtida'. Justeru itu, setiap pihak mestilah memainkan peranan penting baik dari guru tahfiz/pensyarah, institusi tahfiz al-qur'an, ibu bapa, rakan sebaya mahupun masyarakat itu sendiri. Cadangan yang diberikan merangkumi pelbagai aspek dari sudut talaqqi, mengadakan seminar, kelas tahsin al-Qur'an, tasmi' secara bersemuka dan mempelajari ilmu waqaf dan ibtida' secara lebih mendalam.

ABSTRACT

Waqf and ibtida' are important disciplines in the study of tajwid al-Qur'an. Mastery in the discipline and having fluency in reading is a must for every student of the Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat Study Programme who wants to understand, appreciate and memorize the Qur'an. However, their level of mastery in waqf and ibtida' is very worrying. Errors in waqf and ibtida' will have negative implications for the deviation of the true meaning of the understanding of the Qur'an. This study focuses on how the knowledge of waqf and ibtida' can be applied in daily reading and identify the level of effectiveness of the issues of waqf and ibtida' in student reading and analyze the factors that cause the problems of waqf and ibtida' of students Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat Study Programme from Sultan Abdul Halim Mu'adzam Shah International Islamic University, Kuala Ketil, Kedah. This form of study is a quantitative study in which the researcher uses perception and observation instruments, used to collect data and analyze the data and interpret the results in this study to draw conclusions. The findings of the study showed most of the students still have problems with poor knowledge in recognizing the understanding of waqf and ibtida'. This is because the highest factor of their misunderstanding is because of poor in depth exposure to the knowledge of waqf and ibtida' and poor understanding of waqf and ibtida's concept. These students need further enhancement and improvement in their mastery of waqf and ibtida'. Therefore, all parties must play an important role both from tahfiz teachers/lecturers, tahfiz al-qur'an institutions, parents, peers and the community itself. The suggestions given include various aspects from the point of view of talaqqi, holding seminars, tahsin al-Qur'an classes, face to face tasmi' and learning the knowledge of waqf and ibtida' in depth.

ISI KANDUNGAN

PERAKUAN KERJA DISERTASI.....	ii
PERAKUAN.....	iii
PENGHARGAAN.....	iv
ABSTRAK.....	v
ABSTRACT.....	vi
ISI KANDUNGAN.....	vii
SENARAI JADUAL.....	xi
SENARAI TRANSLITERASI.....	xiii
SENARAI LAMPIRAN.....	xvi
SENARAI SINGKATAN.....	xvii
BAB 1 PENDAHULUAN.....	2
1.1 Pengenalan.....	2
1.2 Permasalahan Kajian.....	4
1.3 Objektif Kajian.....	6
1.4 Kajian Terdahulu.....	7
1.5 Kepentingan Kajian.....	10
1.5.1 Batasan Kajian.....	10
1.5.2 Batasan Masa.....	10
1.5.3 Batasan Tempat.....	11
1.5.4 Batasan kajian.....	11
1.5.5 Metodologi Penyelidikan.....	11
1.5.6 Kaedah Penelitian Dan Pemerhatian.....	12
1.5.7 Teknik Kajian.....	12
1.5.8 Analisis Dokumen.....	13
1.5.9 Kajian Perpustakaan.....	14
1.5.10 Kajian Lapangan.....	14
BAB 2 PENGENALAN ILMU WAQAF DAN IBTIDA’.....	15
2.1 Pengenalan.....	15
2.2 Faedah Ilmu Waqaf dan Ibtida’.....	18
2.3 Sejarah Perkembangan Ilmu Waqaf Dan Ibtida’.....	20
2.3.1 Pengarang dalam kalangan Qurra’ :.....	20
2.3.2 Penulis Kitab dalam kalangan ahli Nahu:.....	21
2.4 Perkembangan Tanda Waqaf Dan Ibtida’.....	22
2.4.1 Huraian.....	23
2.5 Sejarah Meletakkan Waqaf Dalam Al-Qur’ān.....	23

2.5.1	Peringkat Tanda Baca Dalam Al-Quran:	24
2.5.2	Huraian Perletakan Tanda Waqaf:	25
2.6	Hubungan Waqaf Dan Ibtida' Terhadap Kepelbagaian Ilmu	26
2.6.1	Hubungan Dengan Ilmu Nahu	26
2.6.2	Hubungan Dengan Ilmu Qiraat	27
2.6.3	Hubungan Dengan Ilmu Tafsir	28
2.6.4	Hubungan Dengan 'Ilmu Ma'āni	29
2.6.5	Hubungan Dengan Ilmu Fiqh.....	29
2.7	Kepentingan Mempelajari Ilmu Waqaf	30
2.7.1	Huraian Kepentingan Dalam Ilmu Waqaf Dan Ibtidā'	34
2.8	Perbezaan Waqaf, Saktah Dan Qat'u	34
2.8.1	Waqaf	34
2.8.2	Qat'u.....	35
2.8.3	Saktah.....	35
2.8.4	Huraian:.....	35
2.8.5	Perbezaan	36
2.9	Pembahagian Waqaf dan Hukumnya	36
2.10	Perselisihan Pendapat Ulama' Qurra'	38
2.10.1	Pendapat Imam Ibnu al-Anbari dan Imam al-Sakhawi.....	38
2.10.2	Pendapat Imam al-Sajawandi.....	39
2.10.3	Pendapat Syeikh Zakaria al-Ansari dan Syeikh Abu Muhammad al-Hasan al-Ommami.....	39
2.11	Susunan Waqaf Mengikut Martabatnya	40
2.12	Penerangan Jenis-Jenis Waqaf	41
2.12.1	Waqaf Tam.....	41
A.	Waqaf Tam Terjadi Dalam Beberapa Keadaan Seperti Berikut:	43
2.12.2	Waqaf Kāfi	46
2.12.3	Waqaf Hasan	48
2.12.4	Waqaf Šālih	50
2.12.5	Waqaf Qabih	52
2.12.5.1	Jenis-jenis Waqaf Qabih	52
2.13	Hukum Waqaf Pada Akhir Ayat.....	54
2.14	Tanda-Tanda Waqaf.....	55
2.15	Waqaf Jibril.....	56
2.15.1	Tempat Waqaf Jibril.....	57
2.16	Waqaf Al-Mu'ānaqah Atau Al-Murāqabah	58
2.16.1	Tempat-Tempat Waqaf Al-Mu'ānaqah.....	59

2.17	Waqaf لا Dalam Al-Qur'ān.....	65
2.18	Waqaf Pada Kalimah نَعْم.....	67
2.19	Waqaf Pada Kalimah بَلَى.....	69
2.20	Waqaf Pada Kalimah كَلَّا.....	76
2.21	Ibtida' – Memulakan Bacaan.....	84
2.22	Memulakan Bacaan (Ibtida') Pada Hamzah Wasal.....	84
2.23	Kajian Dalam Surah An-Nisa'.....	85
2.24	Kesimpulan.....	97
BAB 3 SEJARAH KAMPUS UniSHAMS.....		98
3.1	Pengenalan KUIN.....	98
3.2	Sejarah Awal Insaniah.....	99
3.3	Penubuhan Insaniah.....	100
3.4	Pembangunan Kampus.....	100
3.5	Operasi Kulliyah Al Quran Di Bawah Insaniah.....	101
3.6	Naik Taraf Kolej Universiti Insaniah.....	101
3.7	Kampus Tetap Kuala Ketil.....	102
3.8	Pemahsyuran KDYMM Tuanku Canselor.....	102
3.9	Kuin Naik Taraf Universiti Penuh, Dikenali UniSHAMS.....	102
3.10	Jabatan Al-Quran Dan Al- Qiraat.....	103
3.11	Visi Dan Misi Jabatan Al-Quran Wa Al-Qiraat.....	104
3.12	Diploma Tahfiz Al-Quran Wa Al-Qiraat.....	104
3.13	Ijazah Sarjana Muda Tahfiz.....	105
3.14	Sarjana Pengajian / Pengajaran Al-Quran.....	105
3.15	Peluang Pekerjaan	106
BAB 4 ANALIS DAN DAPATAN KAJIAN.....		111
4.1	Pengenalan.....	111
4.2	Analisis Soalan Selidik Responden.....	111
4.3	Analisis Soal Selidik Kajian.....	111
4.4	Maklumat Profil Responden.....	112
4.5	Bahagian A: Latar Belakang Responden Dan Perbincangan Mengenainya..	113
4.6	Bahagian B: Permasalahan Dalam Pembelajaran Mengenai Ilmu Waqaf Dan Ibtida'.....	115
4.7	Bahagian C: Kefahaman Pelajar Terhadap Pembelajaran Ilmu Waqaf Dan Ibtida' Di Dalam Kelas.....	122
4.7	Kesimpulan.....	129
BAB 5 RUMUSAN KAJIAN, CADANGAN DAN PENUTUP.....		130
5.1	Pengenalan.....	130

5.2	Rumusan Dapatan Kajian.....	130
5.3	Implikasi Kajian Dan Cadangan/Solusi.....	132
5.3.1	Guru Tahfiz/ Pensyarah.....	133
5.3.2	Maahad/ Institusi	134
5.3.3	Ibu bapa.....	134
5.3.4	Pelajar/Rakan sebaya	135
5.3.5	Masyarakat	136
5.3.6	Jabatan/ Kerajaan	136
5.3.7	Penutup.....	137
	RUJUKAN.....	139
	LAMPIRAN.....	142

SENARAI JADUAL

NO. JADUAL	TAJUK	MUKA SURAT
Jadual 4.1	Taburan Responden Mengikut Kategori Umur.....	95
Jadual 4.2	Jantina Responden.....	95
Jadual 4.3	Kediaman Responden.....	96
Jadual 4.4	Program Pengajian Responden.....	96
Jadual 4.5	Semester Pengajian Responden.....	97
Jadual 4.6	Pengetahuan Yang Kurang Jelas Tentang Alamat Waqaf.....	98
Jadual 4.7	Pemahaman Yang Kurang Jelas Mengenai Cara Memulakan Bacaan Selepas Waqaf.....	99
Jadual 4.8	Pemahaman Yang Kurang Mengenai Perbezaan Antara Waqaf Tam Dan Waqaf Hasan	99
Jadual 4.9	Pemahaman Yang Kurang Mengenai Maksud Ayat-Ayat Al-Quran.....	100
Jadual 4.10	Tiada Pengetahuan Terhadap Cara Waqaf Dengan Sempurna.....	100
Jadual 4.11	Tiada Pengetahuan Tentang Cara Memulakan Bacaan Dengan Betul.....	101
Jadual 4.12	Mengetahui Dengan Jelas Tempat Yang Diharamkan Waqaf	101
Jadual 4.13	Mengetahui Dengan Jelas Tempat Yang Dilarang Ibtida'	102
Jadual 4.14	Tidak Diberikan Tips Yang Mudah Bagi Memahami Kaedah Ilmu Waqaf Dan Ibtida'	102
Jadual 4.15	Tidak Didedahkan cara bacaan yang betul oleh pensyarah.....	103
Jadual 4.16	Mengalami Kesukaran Dalam Memahami Ilmu Waqaf Dan Ibtida'	103
Jadual 4.17	Pelajar Kurang Mengkaji Tentang Ilmu Waqaf Dan Ibtida' Dengan Sempurna.....	104
Jadual 4.18	Pensyarah Memberi Penerangan Yang Jelas Tentang Ilmu Waqaf Dan Ibtida'	105
Jadual 4.19	Pensyarah menghuraikan cara pembacaan mengikut kaedah yang betul.....	106
Jadual 4.20	Kepelbagaian Teknik Bagi Memudahkan Pembelajaran Mudah Difahami.....	106

Jadual 4.21	Nota/Makalah yang disediakan mampu memberi kefahaman kepada pelajar.....	107
Jadual 4.22	Pelajar Dapat Membezakan Setiap Waqaf Yang Terkandung Di Dalam Al-Quran.....	107
Jadual 4.23	Pelajar Mengambil Masa Yang Lama Untuk Memahami Jenis-Jenis Waqaf.....	108
Jadual 4.24	Pensyarah Menggunakan Waktu Yang Disediakan Dengan Baik.....	108
Jadual 4.25	Al-Quran Waqaf Dan Ibtida' Merupakan Rujukan Yang Membantu Pelajar Dalam Mengetahui Tempat Waqaf Ibtida' Yang Betul.....	109
Jadual 4.26	Pensyarah/Guru Tasmik Membentangkan Bacaannya Dengan Jelas.....	109
Jadual 4.27	Pelajar Dapat mempraktikkan Ilmu Waqaf Dan Ibtida' Dalam Pembacaan Harian.....	110
Jadual 4.28	Kajian Bacaan Pelajar dalam ayat 92-93	110
Jadual 4.29	Kajian Bacaan Pelajar dalam ayat 94	111
Jadual 4.30	Kajian Bacaan Pelajar dalam ayat 101-102.....	111
Jadual 4.31	Kajian Bacaan Pelajar dalam ayat 127-128.....	112